

RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 172 (30).** 1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 3. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. — 4. Komisjonide täiendawad walimised. — 5. Wabariigi Walitsuse täiendamine. — 6. Wabariigi Walitsuse deklaratsioon. — 7. Deklaratsioonile järgnewafe läbirääkimiste küsimus.

Riigikogu koosolek 28. nowembril 1922 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees
K. Päts.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus.**

Walitsuse looshis: Riigivanem **J. Kukk**, rahaminister **G. Westel**, põllutöeminister **B. Rostfeldt**, haridusminister **A. Weiderman**, sõjaminister **J. Soots.**

Koosolek algab kell 5.30 min.

1. Päewakorra Juhataja K. Päts:
wastuwõtmine. Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte jagatud. Ettepanekuid päewakorra muutmise kohta ei tehta. Loen päewakorra väljajagatud kujul wastuwõetuks.

Enne päewakorra juurde asumist on sõna teadaandeks sekretääril.

2. Teadaandmine Sekretäär T. komisjonidesse Kalbus (loeb): Eesti antud seaduseelnõude kohta. wabariigi ja Ungari kuningriigi wahel 19. oktoobril 1922 a. tehtud kaubalepingu kinnitamise seaduseelnõu — antud rahaasjanduse ja välisasjade komisjoni; riigi trükikoja põhimäärused — rahaasjanduse komisjoni; perekonna-abiraha maksmise osalise lõpetamise seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni; kodanikkude riigikaitse kohustuse seaduseelnõu — riigikaitse komisjoni; Eesti punaseristi järelwalwe seaduseelnõu — üldisesse komisjoni; seaduseelnõu posliniseaduse §§ 301, 393, 394, 396 ja 397 muutmise kohta — rahaasjanduse komisjoni; seaduseelnõu inseneeride, arhitektide ja tehnikute õiguste kohta — hariduskomisjoni; seaduseelnõu riigi 1922 a. kulude eelarwe summade

wähendamise kohta 139.425.700 marga wõrra — rahaasjanduse komisjoni; riigi 1922 a. kulude lisaeelarwe nr. 3 kogusummas 312.669.500 marka — rahaasjanduse komisjoni.

3. Teadaandmine Juhataja K. muudatuste kohta Päts: Juhatus Riigikogu koosseisus. meele on sisse tulnud teadaanne, et Riigikogu liige Reinok on

Riigikogust tagasi astunud; kutse on saadetud juhatus poolt sama erakonna järgmisele kandidaadile härra Paabo'le.

Riigikogu läheb esimese päewakorrapunkti juurde.

4. Komisjonide Selle päewakorra-täiendawad walimised. punkti kohta on sisse tulnud järgmised ettepanekud: põllumeeste

rühm paneb ette üldisest komisjonist lahkunud rkl. Jürman'i asemele rkl. Päts'i ja omawalitsuse komisjonist lahkunud rkl. Hünerson'i asemele rkl. Päts'i walida. Tööerakonna rühm paneb ette omawalitsuse komisjonist lahkunud rkl. Uesson'i asemele walida rkl. Piip'i ning riigikaitse komisjonist lahkunud rkl. Luiga asemele walida rkl. Piip'i.

Kas soowitakse sõna hääletamise korra kohta? (Hüüded: Korraga!) On ettepanek tehtud korraga hääletada. Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid wastawatesse komisjonidesse walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Wabariigi Riigikogu juhatusel on Walitsuse Riigivanema poolt sisse täiendamine. tulnud järgmine teadaanne: „Riigikogu esime-

hele. Täienduseks minu poolt 21. novembril s. a. Teile esitatud ja Riigikogu poolt ametissekutsutud Wabariigi Walitsuse liigete nimekirjale on mul au Teile teatada, et wabaksjäänud välisministri kohale olen kutsunud sennise Warssawi saadiku Aleksander Hellat'i, kelle ametissewalimist paluksin Riigikogu päewakorda wõtta wõimalikult järgmisel teisi-päewal.

Ühtlasi palun mulle wõimaldada sel puhul esineda Riigikogule Wabariigi Walitsuse deklaratsiooniga.“

J. Piiskar (is.): Uus välisministri kandidaat ei ole tundmata suurus Eesti tööliklassile. Kolm aastat tagasi, kui kokku astus esimene ülemaaline töölistekongress, siis oli praegune ülesseatud välisministri kandidaat siseminister ja tema korraldusel aeti laiali esimene töölistekongress, ning wõeti kinni 102 kongressi saadikut, nende hulgas kõik agaramad ning aktiivsemad selleaegsed töölisteliikumise juhtijad ning toimetati nad maalt välja. Suurem osa neist „väljamaale“ ülepiiri, aga 26 Isborski alla mätasse. Kes selles weritöös peasüüdlane, see küsimus ei ole töölisteesitajate mitmekordsete arupärimiste ja mitmekordsete pealekäimiste peale vaatamata senni weel mitte selgitatud, waid otse selle wastu — tema on enne lõpulewiimist maha maetud. Kui uus Riigiwanem on kutsunud oma kabinetti välisministriks härra Hellat'i, siis tähendab see, et uue walitsuse poliitiline kurs muutub ses sihis, mis oli siis, kui härra Hellat kabinetis oli, see on kolm aastat tagasi käidud radade sihis. Ma ei taha sellega ütelda, et ta wahe peal neilt radadelt kuhugi oleks kaldunud. Aga uue walitsuse ametisse kutsumisel on rõhutatud ja tahetud välja paista lasta, nagu oleks kriisi välja kutsunud mitte rühmadewahelised intriigid, mitte kahe suurema rühma wastastikune üliwõimu püüdmine, waid nagu oleks walitsuse muutusega tahetud kätte saada mingisugust poliitilise kursi muutmist. Ja kui lugu nii on, siis tähendab praegune ettepanek igatahes kursi muutmist sihis, mis läheb kolm aastat tagasi käidud teed, nagu ma juba tähendasin. Üks minister, missugune ta ka ei oleks, ei suuda küll poliitilist kursi diametraalselt muuta. Kui aga arwesse wõtta praeguse Riigiwanema ajutist kokkuleppekawa, mis omal ajal ajalehtedes ilmus, siis peab ütleva, et ka see ei paku midagi uut, ei

näita, et kurs mitte tagurluse sihis ei muutuks. Kõike seda arwesse wõttes hääletame meie, nagu kogu walitsuse nii ka praeguse välisministri kandidaadi wastu.

Juhataja K. Päts: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. Martnal.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Minul on au Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma nimel teada anda, et meie seisukoht minewa teisi-päewast saadik, kus uus walitsus siin hääletamisel oli, mitte muutunud ei ole. Meie saame täna uue walitsuse liikme wastu niisama hääletama, nagu meie minewal korral kogu uue walitsuse wastu hääletasime. Et eksiarwamisi ära hoida, on mul weel au järgmist teatada: kuna härra Aleksander Hellat, kes praegu Riigikogule walimiseks kui välisminister ette panti, waremalt Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei liige oli, ja kuna praegune Riigiwanem meie rühmale kirjaliku ettepaneku tegi ja päris, kas ja missugustel tingimistel meie uuesti moodustatawast walitsusest osa tahaks wõtta, on Riigikogule teada, et Riigiwanem härra Kukk uue walitsuse endistest kodanlistest rühmadest kokku seadis ilma Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühmaga läbi rääkimata. Aga mõnel pool wõidak eelpool tähendatud asjaolu siiski weel nii mõista, nagu oleks härra Hellat meie rühma nõusolekul walitsuse liikmeks astunud. Et sarnast eksiarwamist mitte tekkida lasta, teatan mina oma rühma nimel, et härra Hellat mitte enam meie partei liige ei ole, ja et sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühmal tema ministriks astumisega mingisugust tegemist pole.

Juhataja K. Päts: Sõna on rkl. Keerdo'l hääletamise motiivide kohta.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Kuna mina Riigikogu juhatajalt mitte järjekorras sõna ei saanud, kuigi ma aru ei saa, mis õigusega sarnaseid takistusi tehakse, siis tahan lühidalt hääletamise motiivide kohta sõna wõttes Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühmituse seisukohta teatada käesolewa walimise puhul.

Kui siin tööerakond walitsuse kriisi välja kutsus, siis tahtis tema sellega kahtlemata teha silmi laiematele töörahwa hulkadele, tahtis näidata, nagu poleks ta walitsewa maaliitliku kursiga rahul. Kuid

ued walitsuse liikmed, kes juba walitud, — seal ei ole küll õieti ühtegi uut walitsuse liiget olgu siis Weiderman wälja arwatud — näitawad meile selgesti, et tööerakond tõesti on tahtnud kursi muutmist ette wõtta ja on tahtnud seda kursi muuta weel tagurulisemaks, sest kui kutsutakse walitsusse Eesti töörahwa kõige suurem waenlane sel silmapilgul, kuna Eesti töölisteklass teisel oma ülemaalist kongressi peab, seda ülemaalist kongressi, mida Hellat ära lõhkus, siis näitab see selgesti, missugust poliitikat siin edasi ajada tahetakse. Meie oleme oma seisukohta uue walitsuse kohta juba awaldanud, kuid ma pean praeguse walimise puhul weel kord rõhutama, et me kõige suurema põlgtusega uue walitsuse liikme peale waatame ja iseenesestki mõista tema, selle töölisteklasi äraandja wastu saame hääletama. Uus minister oli praeguse kaitsepolitsei looja, Isborski weretöö kaassüüdlane.

Juhataja K. Päts: Palun mitte neid haawawaid ütelsi korrata. Teen Teile esimese märkuse.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Fakti konstateerimine ei ole minu arwates mitte haawamine. (**J. Piiskar** (is.): „Kaassüüdlane“ on haawaw.)

Juhataja K. Päts: Rkl. Piiskar, ma teen Teile esimese märkuse.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Eelkõneleja tähendas selle peale, et see küsimus ei ole selgitatud. Kui seda weretööd ei taheta jälgida, selle uurimine maha maetakse, siis näitab see ainult ühte, et selles weretöös mitte ainult need süüdlased pole, kes selle kordasaatjad, waid, et see on wälja läinud juhtiwatest ringkondadest ja sellepärast on wäga arusaadaw, kui meie ka Hellatit selle weretöö kaassüüdlaseks nimetame.

Kõiki seda silmas pidades teatan, et meie niisama kui endiste walitsuse liikmete wastu weel rohkem praeguse uue ministri wastu saame hääletama.

Juhataja K. Päts: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Lattik'ul.

J. Lattik (kristl.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Täna walitakse uus Wabariigi Walitsus lõpulikult ja sel juhtumisel on minul au kristliku rahwaerakonna rühma poolt järgmist seletada. Ligi kaks aastat oleme meie koaleeriwate walitsuse

liigetega ühes töötanud, siis tekkis kriis, kõigile tutaw kriis, kus kriisi segaduses eriti meie poolt olewale haridusministrile etteheide osaks sai, nagu oleks ta keskkoolide seaduse juures usuõpetuse küsimust liiga järsult käsitanud. Teisi etteheiteid temale ei tehtud. Nii öeldi meile kaastöö sennises koalitsioonis üles, kus meie haridusministril korda oli läinud, ligikaudu kaheaastase raske töö järele, wahekorda luua kodu ja kooli wahel ning koolielu loomulikkusesse radadesse seada ja meie haridustegewusele niisuguse kuju anda, mille ümber wõisid koonduda kõik seltskonna tegelased, Wabariigi Walitsus, lastekaswatajad ja lastewanemad. Missugust teed uus walitsus käia tahab, see ei ole meile teada, kuid meil ei ole täna mitte põhjust uue walitsuse lõpulikult loomisel walitsusele raskusi teha, takistusi teha, siis jääme ka täna erapooletuks. (**A. Weiler** (töer.): Mis Kristus selle kohta ütleb? Naer, müra.) Käsib mõnele mehele piitsaga anda.

Juhataja K. Päts: Asun hääletamisele. Kes on selle poolt... (**Wahelhüüded** **A. Weiler**'i (töer.) poolt.) Ma palun, härra Weiler, korda pidada. (**Hääletatakse**.) Hääletamise resultaat on järgmine, poolt on hääletanud 38 Riigikogu liiget, wastu 21. Sellega on härra Aleksander Hellat Riigikogu poolt wälisministriks kutsutud.

6. Wabariigi Walitsuse deklaratsioon.

Riigiwanem J. Kuk: Hiljuti lõppenud walitsuse kriis, mille tagajärjel praegune Wabariigi Walitsus ametisse on kutsutud, on mõnelt poolt seletatud meie konstitutsiooni kriisiks.

Sellel seletusel on omast kohast õigusniipalju kui meie oma põhiseadust ja tegelikku konstitutsiooni mõne teise maa konstitutsiooniga wõrdleme ja sellelt seisukohalt oma riigielu kõrgemat walitsemist ja juhtimist endale ette kujutame.

Kuid iga maa konstitutsioon on asi oma ette ja tema arenemine on tingitud maa ja rahwa sotsiaalsetest, kultuurilistest ja hingeelulistest iseäraldustest.

Eesti wabariigi põhiseadus on üks omapärasematest. Kuigi tema wälispidisel mõnegi teise parlamentlise maa põhiseadusele sarnastub, on temas sisuliselt püütud läbi wiia otsekohese rahwawalit-

suse põhimõtet selgejoonelisemalt, kui kusagil mujal.

Suwerääne rahwas on oma majesteetlikud õigused ise oma saatust määrata ja juhtida, täiel määral iseenda kätte jätnud.

Riigikogu, kui rahwa esimene usaldusmees, teostab tema tahtmist wastawate seaduste andmise kaudu ja riigivalitsemise kulude ja tulude eelarwe kindlaksmääramise teel.

Wabariigi Walitsuse ülesandeks on temale seadustega kindlaksmääratud piirides teostada täidesaatwat wõimu kogu selle mõiste ulatuses, hoolitseda maa sise- ja välispidise julgeoleku ja rahuliku arenemise eest, niihästi majanduslisel kui kultuurilisel alal.

Seal juures sünnib kogu walitsuse tegewus alalise Riigikogu poliitilise kui ka majanduslise kontrolli all, mis ära peab hoidma igasuguseid kõrwalkaldumisi rahwa tahtmise otsekohesel teostamisel.

Et see aparaat, mis oma konstruktsiooni poolest mitte just kõige lihtsam ei ole, rahuldawalt ja ilma hõõrumisteta töötaks, on tarwis kõrwale jätta kõiksugused subordinatsioonid ja prestiishi küsimused ja pearõhku panna rahwa tahtmist teostawate kõrgemate asutuste — Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse — tegewuse õige koordineerimise peale.

Meil ei ole mitte wõimude parallelismi, waid on funktsioonide differentseerumine ja selles sihis tahab uus Wabariigi Walitsus töötada alalise kontaktis Riigikoguga, informeerides teda oma sammude ja kawatsuste üle.

Kuid samal ajal loodab tema, et Riigikogu ka omalt poolt midagi tegemata ei jäta, mis wõimaldab ära hoida asjata raskusi ja arusaamatusi walitsuse töös.

Riigiwanema peale on pandud ka riigismitaja ülesanded ja sellena tahan mina olla kõikidele poliitilistele rühmitustele, olgu nad koalitsioonis ehk opositsioonis, niisama ka kõikidele rahwuslistelerühmitustele ja nende muredele ühte wiisi lähedaljakatsuda õiglaselt arwesse wõtta kõikide elulisi nõudmisi, ühtlase, erapooletuse mõõdupuuga.

Uus Wabariigi Walitsus on nagu tema eelkäijagi, rühmade koalitsiooni walitsus.

Teadagi ei saa tema niisugusena mitte ühegi rühma poliitilisi nõudmisi täielikult omaks wõtta, waid peab otsima ja teostama seda poliitilist keskjoont, mis praeguse Riigikogu enamusrühmade koalitsioon ära määrab.

Wälispoliitika ala.

Waatamata kõigi lahkuminewate seisukohtade ja arwamiste peale meie sise- poliitilistes ja sotsiaalsetes küsimustes, on siiski kogu maal ühtlane arwamine ja seisukoht meie riigi välispoliitikas: wabadus ja iseseiswus, mis on raskete ohwritega kätte wõidetud, tuleb kindlustada ja alles hoida: see on meie ühine rahwusline siht.

Selle sihi kättesaamiseks on Eesti alati otsinud sõbralikka wahekordi kõigi oma naabritega ja olen rõõmus konstateerima, et need püüded ka teiste juures täit wastukõla on leidnud.

Ilmasõja wapustused ja raskused on kõikidele rahwastele, olgu nad suured wõi väiksed, kohutawaks hoiatuseks tülidest ja sellepärast ei ole mitte põhjust karta, et rahwasteliidu kaudu wäljakuulutatud rahu- ja lepituspoliitika ainult ühine sõnadetegemine oleks.

Jätkates meile traditsioonilist lähene- mispoliitikat Balti riikide wahel ja nähes tekkiwas Balti liidus tegelikku panti meie rahupoliitikale, wõin ma siin kindlasti seletada, et Balti liit mingisuguseid agressiivseid tagasihte endas ei peida, waid tema on määratud rahulikuks kooperatsiooniks rahwaste wahel, kellel ühine saatus ja ühine eesmärk: kaitsta ja kindlustada oma iseseiswust ja puutumatus. Samuti jätkab uus walitsus endiste walitsuste poolt rajatud sõbruspoliitikat meie suuremate ja kaugemate naabritega ja eriline sõbrustunne, mis Eesti rahwas Inglismaa wastu wabaduswõitluse kestel kindlaks on kujunenud, leiab minus täit poolehoidu, kuid see ei ole mitte takistuseks heanaabrilikkude wahekordade wäljaarendamiseks meie natsionaalsete huwide kohaselt ka teiste suurrahwastega, nii Läänes kui Idas.

Kaubanduslised lepingud, mis igapäewast läbikäimist teiste riikidega korraldavad, tulewad seal, kus nad weel puuduwad, kindlaks teha ja esimeses jones just nende maadega, kellest meie majandusline elu kõige rohkem huwitatud on, see on Wene ja Saksamaaga. Nende ülesannete läbiwiimiseks tuleb erilist rõhku

panna välisministeeriumi administratiivse kui ka diplomaatlise aparaadi täiendamise ja korraldamise peale.

Riigikaitse alal

on Wabariigi Walitsuse tähtsamaks ülesandeks meie kaitsewäe korraldust nii seada, et see meie riigi julgeolekut kõigiti kindlustaks ja meie rahwa ja maa kandejõule wastaks.

Wastawad kaitse- ja non-agressiooni lepingud, millest kõige tähtsamaks oleks sarnane leping meie idanaabriga, aitaks sellele püüdele kõige mõjuwamalt kaasa. Sellepärast paneb Wabariigi Walitsus eelolewa Moskwa desarmeerimise kongressi peale eriti suurt rõhku, ja kuigi esimene pääsukene igakord mitte kohe suwet ei too, siis on ta ikkagi suwe tuleku kindlaks tunnistajaks, mis teiste poolt rahwastele liidu garantiide läbi kindlustust leiab.

Kaitsewäe sisemist organisatsiooni tuleb samuti wastawalt meie riigi ja rahwa iseäraldustele täiendada ja muuta ja selleks tarwiliste seaduste ümber- ja väljatöötamisele wiibimata asuda.

Et kaitsewägi ja tema wahwad juhid wõiks olla üldrahwuslikeks uhkuseks ilma erakondade peale waatamata, on tarwilik luua niisugune korraldus, kus wägede tehniline juhtimine on sõjaministeeriumi poliitilisest juhtimisest eraldatud. Wastawa seaduse väljatöötamisele tuleb kohe asuda.

Kaitsewägede tarwidusteks tuleb eraldada maareformi teostamisel tarwilised maa-alad õpeplatsideks, kasarmute ehitamiseks, laskeplatsideks, laagriplatsideks, kui ka aiamaaks. Tarwiliste kasarmute ehitamist tuleb riigil oma arwel teostada, kuna kogukondadele see üle jõu käib. Niisama peab kaalumisele wõtma, kas mitte ei saaks laskemoona walmistamist kodumaal ette wõtta, et selle muretsemisel mitte ainuüksi teiste riikidega seotud olla.

Rutulist lahendamist nõuab Riigikogu poolt kõrgematele sõjawäelastele autasuandmine wabadussõjast osawõtmise eest, niisama tuleb sõjawäelaste pensioniseadus kokkukõlas tsiwiilametnikkude pensioniseadusega rutuliselt rewideerida.

Sisepoliitika alal

wõtab uus walitsus omale juhtnööriks järgmised põhimõtted:

1. Omawalitsuse asutuste wõimkonna väljaarendamise põhiseaduse sihtjoontel,

kus juures keskwalitsuse järelwalwe omawalitsuse tegude üle seadusliku järelwalwe piirides peab püsima.

2. Politsei korralduse seadmine ühtlasele alusele, silmas pidades koondamise põhimõtet, mis wõimaldaks kulude kokkuhoidmise.

3. Kodanliste wabaduste kindlustamine kokkukõlas põhiseadusega, wastawate eriseaduste alusel.

4. Piiriwalwe korraldamine kodanlise walitsemise põhimõtete alusel.

Maareform.

Meie sisemise poliitika tähtsamaks küsimuseks on niihästi sotsiaalselt, kui ka majandusliselt maareform.

Selle järjekindla läbiwiimise ja lõpulewiimise peale tahab uus walitsus erilist rõhku panna.

Suurmaapidamiste planeerimine wäikekohtadeks tuleb 1923 a. jooksul lõpule wiia ja kohtade väljaandmine selles kiiruses teostada, nagu see tegelikult wõimalik.

Seal juures tuleb kindla kawa järele tarwiline maa-ala eraldada üldiseks põllumajanduse kultuuri edendamiseks; põlumehe kutsehariduse, katseasjanduse ja muude riikliselt tähtsate põllumajandusliste ja tööstusliste ettevõtete kindlustamiseks.

Asunikkude õiguslise seisukorra kindlustamiseks tuleb kindlaks määrata sellekohase seadusega maa tarwitamine, niihästi piiratud eraomanduse kui ka põlise tarwitamise õiguse näol.

Samas sihis tuleb ära otsustada ka riigistatud maade eest tasumaksmise küsimus.

Riigistatud maade peal lasuwad hüpooteekwõlad tulewad wõtta riigi kanda samal alusel, nagu see era wõlgnikkudegi kohta on kindlaks määratud. Pantkirjade kustutamisel tuleb riigil neil juhtumistel, kus pantkirjadest saadaw tulu ainsaks elamisallikaks oli ja kus tööwõimetute isikutega tegemist, hoolekande korras abi anda.

Maareformi üldisest käigust, samuti ka üksikutest küsimustest ja raskustest, mis tema teostamisel tekiwad, tahab Wabariigi Walitsus Riigikogu alaliselt informeerida, niihästi maakommisjoni kaudu kui ka Riigikogu üldkoosolekutel esinemise läbi.

Suurmaapidamiste likwideerimise korral tahab uus walitsus, nagu tema eelkäijagi, hoolt kanda uute maa-alade kul-

tuuri alla võtmise eest ja riigikassa võimaluste piirides, niihästi üldise põllumajanduse edendamiseks kui ka eriti asunikude olukorra tõstmiseks ja kindlustamiseks ainelist toetust anda odava krediidi soetamise teel, kui ka korraldada seltskondlike organisatsioonide kaasabil agroomilist ja ühistegelist abi.

Samuti peab uus valitsus tarwilikuks kõigiti kaasa aidata põllumajandusliste saaduste ümbertöötamise organiseerimisele ning põllu- ja karjasaadustele kasulikkude wälisurgude leidmisele. (M. Martna (sd.): Ja margariini sissetuua.)

Raha ja kaubanduspoliitika alal

on uuel valitsusel lähtekohtadeks järgmised seisukohad:

Riigi eelarwe on küll paranenud aastastalt, kuid siiski on meil ka tulewaks aastaks ette näha ligi poolemiljardiline puudujääk, mille tasakaalu wiimiseks tuleb teesid otsida.

Meie maksusüsteemis praeguwalitawat wahekorda otsekoheste ja kaudsete maksude wahel põhjalikult muuta ei ole võimalik lähematel aastatel. Otsekoheste maksude suurenemine võib sündida ainult järk-järgult, kusjuures pearõhku tuleb panna mitte uute maksude sisseseadmise, waid juba olemasolewate uuendamise ja wäljaarendamise peale. Tulu-, äri- ja tööstusmaksude, kapitalide sissetulekute ning pärandusmaksu seaduste põhjalikule rewideerimisele ja ümbertöötamisele tuleb asuda wiibimata, kokkõlas meie praeguste üldmajandusliste ja rahakursiliste wahekordadega, kuigi nende uuenduste läbiwiimine täies ulatuses rohkem aega wõtab, kui praegusel walitsusel töötamiseks aega on. Rutuliselt teostada tuleks aga juba praegu mõned hädapärased muudatused äri- ja tööstusmaksu seaduses, millekohane eelnõu juba praegu Riigikogus. Kinniswarade maksude rewideerimine on soowitaw ja tarwilik, kuid mõeldaw alles siis, kui kinniswarade hindamine läbi wiidud. Wäljaspool linnasid ja alewid asuwate kinniswarade hindamise seadus on juba Riigikogule endise walitsuse poolt esitatud, selle wastuwõtmine on tarwilik, et hindamise töödele wõiks asuda. Linnades ja alewites asuwate kinniswarade ümberhindamine ei ole praegu mitte otstarbekohane, sest praeguse üüriseaduse juures on wõimatu nende waranduste tõsist wäärtust õiglaselt kindlaks määrata.

Warandusemaksu wõtmine peale selle, mis juba paberraha wäljaandmise läbi on wõetud, on praegusel majanduslisel arenemisjärgul täiesti wõimatu, sest likwiidkapitaalide ja krediidi äärmisel puudumisel ei suuda kinniswarade omanikud seda maksu, kui see ka wäga mõõdukalt määratakse, mitte maksta ja selle läbi tekiks wapustused, mis meie majanduselu arenemisele wäga hädaohtlikuks wõiks minna. Ka waranduse maksu läbiwiimine tehniliselt on täiesti wõimatu, niikaua kui meil ei ole läbi wiidud kinniswarade hindamine ja puudub ajakohane kadaster. (M. Martna (sd.): Miks see puudub?) Ei ole jõutud weel teha.

Kaubanduse ja tööstuse edenemist tuleb teostada kõige pealt selle läbi, et igat elujõulist algatust olgu see kapitalistlisel ehk ühistegelisel alusel riigi poolt hõlbusataks ja toetatakse. Wäga tarwilik on kõikide jõudude koopereerimine, sellepärast on tarwis majandusliste tegurite kutseline ühinemine kaubandus- ja tööstuskodade näol wiibimata ellu kutsuda ja sellekohane seadus Riigikogu poolt rutuliselt wastu wõtta. (M. Martna (sd.): Tröstitid ja sündikaadid!) Ei sugugi mitte. Riigi ettewõtted, mis riigimajandusliselt tingimata tarwilikud ehk majandusliselt kasulikud, tulewad riigi arwel pidada, niisama peaks ka riik sarnastes ettewõtetes osanikuna tegutseda wõima, kui temal omal arwel ettewõtte eksploateerimine mitte kasulik ega otsarbekohane ei ole.

Praeguste äärmiselt raskete krediidi olude parandamine on wäga tarwilik, kuid resultaate wõib sellel alal saawutada ainult aegamööda, Eesti panga diskonto ja emissiooni poliitika sihikindla wäljaarendamise teel elujõuliste ettewõtete finansseerimise kaudu ja wõõra kapitali maaletoomise läbi.

Eesti panga emissiooni poliitikale kindla aluse rajamiseks on hädatarwilik Eesti raha süsteemi kindlaksmääramine ja margakursi stabiliteedi kindlustamine ning alalhoidmine.

Pikaajalise krediidi loomine on weel raskem ülesanne, kuid ta on eriti põllumajandusele tungiwaks wajaduseks. Üks tähtsamatest faktoritest, mis selleks kaasa aidata wõib, on maapanga loomine, sellepärast on tarwis, et endise walitsuse poolt esitatud Eesti maapanga seadus Riigikogu poolt rutuliselt arutusele wõetaks.

Sisseweo tollide vähendamine on võimalik ainult järk-järgult, sest sissewedu tuleb piirata, kuna meie kaubabilans veel mitte loomulikult tasakaalu ei ole jõudnud, mis ainult meie produktsiooni kasvamise läbi võib sündida. Selle tagajärjel tulewad ka järk-järgult kaotada väljaveo tollid, mis takistawad produktsiooni ja vähendawad meie eksporti. Alles jätta tulewad ainult väljaveo tollid niisuguste tooresainete peale, mis meile eluliselt tarwilikud ja millede ümbertöötamine rahwamajandusliselt otstarbekohane ja kasulik.

Töö- ja hoolekande alal

on töö ja kapitaali wahekordade lahendamine, töökaitse ja kinnituseaduste laiendamine ja teostamine tähtsamaks kohustawaks ülesandeks, mida peab arendama kawakindlalt, kogu rahwa huwides, sotsiaalse õiguse alusel. Sellepärast ei wõi anda kaasabi ja salliwust katsete tegemisele ja nõudmistele, mis selle aluse wastu sihitud, samuti ka nõudmistele, mis rahwamajanduse kandejõu seisukohalt läbiwiimatud ja puhtpoliitilistel motiividel üles seatud.

Olles täisõiguslise liikmena rahwaste-liidus, peame lähedat kontakti rahwaswahelise töötoimkonnaga ja täidame heatahtlikult konwerentside otsuseid ning soowiawaldusi täies ulatuses, kuiwõrd need meie kliima iseäralduste, tööskuse ja kandejõu seisukohtadelt wõetuna teostatawad on ja meil juba maksma pandud laialisemaid õigusi ja üldisi rahwakombeid ei kitsenda.

Asudes üksikute küsimuste lahendamisele, peame tarwilikuks, et haiguste wastu saaksid kinnitatud võimalikult kõik palgatöölised ja wabalt töötajad, esimesed sunduslikult, wiimased wabatahtlikult nende eneste soowil. Kinnituskorralduse läbiwiimisel tuleb arwesse wõtta kutse iseäraldusi ja kahjuliku shabloniseerimise eest hoida. Maksude maksmine haigekassadesse ja haigekassa juhtimine, juhtiwate ja järelwalwe organide moodustamine sündigu mõlemate poolt ja osawõttel, misjuures kinnituskassadele suuremate ülesannete teostamiseks wabatahtlikuks liitumiseks võimalused antakse.

Tööliste kinnitamist õnnetujuhtumiste kordadel, missugune kinnitamine

ainult osalt praegu sunduslik on, tuleb laiendada, samuti tuleb lisamaksu maksmine endise liig madala pensioni juures läbi wiia.

Üheks tähtsaks osaks sotsiaalpoliitika alal on rahwa terwishoid ja hoolekanne, mille aja- ja otstarbekohane korraldus mõjuwalt kaasa aitab sotsiaal olukordade lahendamisele. Rahwa terwishoid ja hoolekanne tulewad wiia üksteisele lähemale ja võimalikult ühte liita.

Hoolekandes tuleb erilist rõhku panna emade ja lastekaitse peale, luues selleks wastawaid korraldusi ja kindlustada tarwilise abi saamist kõigile puudustkannatajatele, kusjuures niisuguste ülesannete täitmine, mis omawalitsustele raskusi sünnitawad, riigi kätte wõtta tuleb. Hoolekannet inwaliidide, waimuhaigete, pimedate ja teiste eest tuleb korraldada niisuguses sihis, et ta võimalust andes hoolealustele inimwäärilistes tingimistes elamiseks, teeks neid kasulikkudeks ühiskonna liigeteks. Hoolekanne peab kaotama ajast läinud armuanni ilme ja hoolekande ametkondade tegewus tuleb seada kindlale seaduslisele alusele.

Samuti tuleb elustada seltskondlist tegewust hoolekande ja rahwa terwishoiu alal.

Korterikriisi lahendamiseks tuleb uute majade ehitamiseks antawa toetuslaenu kõrwal wälja töötada kindel seadusline korraldus, mille järele majade remonteerimist ja korrashoidmist takistaw üüriseadus teatawa aja jooksul järk-järgult ära kaotatakse.

Samuti peab tarwilikuks walitsus asuda eluaseme-seaduse wäljatöötamisele, mis maale asumist kergendaks, ja ühtlasi ettevalmistuseks oleks meie keerulelise popsnikkude küsimuse lahendamiseks.

H a r i d u s a l a l

seab uus walitsus omale ülesandeks järgmise töökawa:

1. Asutawa Kogu ja Riigikogu poolt wastuwõetud alg- ja keskkoolide seaduse järjekindel teostamine ja neis seadustes ettenähtud eriseaduste wäljatöötamine — nagu deffektsete laste kaswatus, nõrgandelite laste kool jne. —

2. Kooli kaswatuslise külje süwendamine ühes õpetuslise tegewuse wiljaka-

maks tõstmisega. Selleks peab walitsus tarwilikuks pöörata erilist tähelpanu õpetajate ettevalmistuse ja täiendamise peale, anda koolidele soodsaid töötõingimusi wastawate kooliruumide nõutamisega, õpewahendite puuduste kõrvaldamisega jne., luua sidet kooli ning kodu wahel ja töötada ühenduses õpetajaskonnaga ja lastewanematega.

Õpetajate ainelise külje kindlustamine, kokkukõlas ametnikkude ainelise seisukorraga.

3. Kutsekoolide korraldamine, selleks mitmesuguste kutsekoolide tüüpide seaduste väljatöötamine, kutsekoolide jaoks õpetajate ettevalmistamine. Tallinna tehnikumile kindla kuju andmine ja soodsamate töötamiswõimaluste loomine.

4. Tartu ülikooli seaduse väljatöötamine.

5. Laiemate rahwakihtide hariduslise tasapinna tõstmine, kursuste, loengute toimepanemise, raamatukogude asutamise jne. abil.

6. Kunstikoolide kindlama aluse loomine; loowate kunstnikkude ja teadlaste toetamine ja selleks wastawa seaduse väljatöötamine.

7. Kunsti- ja muinsuswäärtuste häwinemise eest hoolekandmine, looduse mälestusmärkide, nagu omapärasemate ja ilusamate maastikkude, haruldaste loomaja taimeriigi esitajate jne. kaitse, selleks wastawate seaduste väljatöötamine.

8. Erakoolide korraldamine alg- ja keskkoolide-seaduses ettenähtud põhimõtetel, sellejuures erakoolidele wõimalikku painduwust ja wabadust jättes uute teede otsimisel.

9. Kooliwalitsuste seaduse väljatöötamine, kokkukõlas omawalitsuse seaduseelnõuga.

Kohtuministeeriumi alal

tuleb lahendada ja tarwiliste seadustega kindlaks määrata Riigikogu ja Riigikohtu, Riigikohtu ja Wabariigi Walitsuse wahel, kusjuures wankumata juhtnõõriks oleks kohtuwõimude rippumatus ja isesiswus kohtumõistmises.

Teede ja ehituste alal

tahab uus walitsus lõpule wiia ehitusliste ja kõigi tehniliste ülesannete ja liikumise

ülewalhoidmise abinõude walitsemise koondamist ühe keskkoha alla ja selleks teedeministeeriumi töö ja järelwalwe aparati tarwiliselt ümber korraldada.

Meie sadamate tehniline täiendamine ja ühenduste kindlustamine saartega on teedeministeeriumi tähtsamaks mureks.

Maanteede korraldus tuleb eriseadusega uuele alusele seada, maanteede walitsemist ja korrashoidmist riigi ainelisel abil omawalitsuse asutuste kätte andes.

Niisugune on lühidalt see tegewuskawa, mille teostamisele ja täitmisele walitsus tahab asuda.

Siin juures tuleb aga iseenesest mõista arwesse wõtta seda aega, mis walitsusel kunni järgmiste Riigikogu walimisteni töötamiseks olemas.

Kuigi kõrwale jätta wõimalikka rahwahääletamise tagajärgi, mis enneaegist parlamendi laialiminekut wõib endaga kaasa tuua, on praeguse walitsuse normaaltegewuse kestus waewalt üks aasta ja et selle aja jooksul kõike seda, mis riigielu korraldamiseks tungiwalt tarwis, osaltki läbi wiia, on tarwilik täielik koostöö Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel.

Sarnase heatahtliku koostöö saawutamiseks tahab walitsus omalt poolt teha kõik, mis tema wõimuses seisab ja loodab kindlasti, et see töö mitte tagajärjeta ei jää.

7. Deklaratsioonile Juhataja **K. järgnewate läbi- P ä t s:** Sõna on rääkimiste küsimus. korra kohta rkl. Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Kodukorra järele järgneb walitsuse deklaratsioonile läbirääkimine. Aga deklaratsiooni on alles praegu Riigikogu liikmed ära kuulunud ja et Riigikogu liikmed weel ei ole jõudnud seisukohta wõtta, siis panen ette sotsiaaldemokraatlise Riigikogu rühma nimel läbirääkimisi Wabariigi Walitsuse deklaratsiooni puhul pidada neljapäewal, 30. XI. 22. õhtusel Riigikogu koosolekul.

Juhataja **K. P ä t s:** Sõna on korra kohta rkl. Kerem'il.

A. Kerem (rhw.): Nimelt on neljapäewa hommikul arupärimiste koosolek. Praegu on Wabariigi Walitsuse deklaratsioon ette kantud ja Riigikogu ei ole siin weel ei usaldust ega umbusaldust selle kohta awaldanud. Ja kui nüüd neljapäewa hommikul tulewad arupärimised

arutusele, siis tekib seal kas usalduse ehk umbusalduse awaldamine. Sellepärast teen mina ettepaneku läbirääkimisi walitsuse deklaratsiooni puhul juba warem pidada, nimelt neljapäewa hommikusel koosolekul.

Juhataja K. Päts: On tehtud üks ettepanek läbirääkimisi neljapäewal pidada. (Wahelhüüded: On tehtud ettepanek läbirääkimisi kas hommikul ehk õhtul pidada.) Ettepanek on mõlemate poolt tehtud, et neljapäewal läbirääkimisi pidada ja selle-

pärast panen hääletamisele üldise ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on selle poolt, et läbirääkimisi neljapäewal pidada. Nüüd panen hääletamisele, kas neljapäewa hommikusel wõi õhtusel koosolekul läbirääkimisi pidada. (Hääletatakse.) Sellega on otsustatud läbirääkimisi neljapäewal 30. XI. 22 Riigikogu hommikusel koosolekul pidada. Sellega on tänane päewakord läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 6.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Päts.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

